

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Polen 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Polen är en republik vars statsskick vilar på fria val och maktdelning mellan parlament, regering, presidentämbete och domstolsväsende. Det finns även andra oberoende institutioner som ombudsmannen för mänskliga rättigheter och ett betydande lokalt självstyre. Utvecklingen för demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer har ansetts vara god sedan kommunismens fall i Polen år 1989. Landet är EU-medlem och har ratificerat den absoluta merparten av FN:s och Europarådets konventioner och tillägg om mänskliga rättigheter. Sedan ett maktskifte hösten 2015, då partiet Lag och rättvisa under ledning av Jaroslaw Kaczynski fick majoritet i parlamentet, har läget för demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer försämrats på vissa punkter.

Sedan sommaren och hösten 2015 råder en konstitutionell kris i Polen. Krisen handlar om domartillsättningar i landets konstitutionsdomstol, nya lagar som har påverkat domstolens möjligheter att verka effektivt och självständigt och att regeringen inte har erkänt vissa av domstolens avgöranden.

I början av 2016 trädde nya lagar i kraft om statliga medier, övervakning, antiterrorism och en sammanslagning av riksåklagarämbetet och justitieministerposten. Dessa lagar har kritiserats av bland annat Europarådet för att försvaga mediefrihet och rättssäkerhet i Polen.

Nuvarande premiärminister i Polen, liksom hennes företrädare är kvinnor och det finns andra exempel på kvinnor som innehar höga positioner i

samhället. Generellt är dock kvinnor underrepresenterade på nyckelposter i Polen och det finns alltså ett lönegap mellan män och kvinnor.

Fattigdomen har minskat betydligt under de senaste tio åren och löneläget har ökat successivt.

Europarådets konvention om våld mot kvinnor är delvis kontroversiell i Polen, framför allt på grund av en definition om genus som social konstruktion.

Polen har en av Europas mest restriktiva abortlagstiftningar. Under hösten 2016 avtog parlamentet ett medborgarinitiativ som syftade till att helt förbjuda aborter. Tillgången begränsas dock av möjligheten för läkare att vägra att utföra en abort med hänvisning till samvetsfrihet. Föräldrar kan undanta sina barn från skolans sexualundervisning.

Enligt civilsamhällesorganisationer har antalet hatincidenter mot minoriteter ökat, framför allt mot muslimer och HBTQ-personer. Polisens statistik visar dock inte på någon ökning. Polens antidiskrimineringslagstiftning ger skydd för personer med funktionsnedsättningar och HBTQ-personer inom arbetsmarknaden men inte på vissa andra områden.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Polen är en republik med principer för maktindelning mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt. Enskilda kan pröva myndighetsbeslut i oberoende förvaltningsdomstolar och det finns en ombudsman för mänskliga rättigheter, vars funktion är fastslagen i konstitutionen.

Ombudsmannens verksamhet är omfattande och varje polsk medborgare kan vända sig dit för att anmäla kränkningar av mänskliga rättigheter. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har dock uppmärksammat att ombudsmannens kontor fick sin budget sänkt för år 2016 och har uppmanat Polen att säkerställa ombudsmannens oberoende. Budgeten för år 2017 har inneburit en höjning för ombudsmannens kontor.

Polens konstitutionsdomstol granskar lagars förenlighet med konstitutionen och har mandat att underkänna hela eller delar av lagar. Domstolens

avgöranden måste dock publiceras av regeringen för att träda i kraft. Domare utses av parlamentet och svär sedan sin ämbetsed till presidenten.

Under 2015 hölls både parlaments- och presidentval i Polen. Partiet Lag och rättvisas kandidat vann presidentvalet och partiet fick egen majoritet i parlamentet. Sedan dess har Polen kritiserats av olika internationella aktörer för att underminera bland annat Konstitutionsdomstolens, domstolarnas, åklagarväsendets och statliga mediers oberoende, samt för att ha utökat politisk makt över statliga medier.

Under sommaren och hösten 2015 inleddes en konstitutionell kris i Polen efter att landets dåvarande parlamentsmajoritet efter en lagändring utsåg fem domare till landets konstitutionsdomstol. Den vid tillfället nyvalde presidenten vägrade att svära in de fem domarna med hänvisning till att två av dem hade utsetts trots att deras mandatperioder skulle inledas efter parlamentsvalet som skulle hållas i oktober samma år. Valet ledde till maktskifte och det nya parlamentet utsåg en egen uppsättning av fem domare som presidenten därefter svor in. Inledningsvis accepterade Konstitutionsdomstolen inte tillsättningen av vissa av domarna vilket ledde till en utdragen situation med de facto-vakanser i domstolen och en dubbel uppsättning utsedda domare som inte kunde träda i tjänst. I slutet av december 2015 antog parlamentet vidare en lag som reglerade Konstitutionsdomstolens arbetsformer. Lagen kritiserades för att i praktiken göra det omöjligt för Konstitutionsdomstolen att kunna utföra sitt uppdrag. Under 2016 har nya versioner av lagen om Konstitutionsdomstolen antagits. Konstitutionsdomstolen har dock själv underkänt delar av den nya lagstiftningen som stridande mot grundlagen. Regeringen har inte erkänt vissa av Konstitutionsdomstolens avgöranden och låtit bli att publicera dem.

Lagarna har också granskats och kritiserats av Venedigkommissionen, en del av Europarådet, och av EU-kommissionen som har inlett en så kallad strukturerad dialog med Polen om rättsstatsutvecklingen och utfärdat rekommendationer som Polen inte fullt ut har genomfört.

Venedigkommissionen säger i sitt yttrande från oktober 2016 att parlamentet och regeringen fortsätter att utmana Konstitutionsdomstolens roll som högsta instans i konstitutionella frågor och istället tillskriver sig själva denna roll, att de obstruerar Konstitutionsdomstolen och underminerar dess oberoende, och att domstolen därför inte kan fullgöra sin konstitutionella

funktion som väktare av demokratin, rättsstaten och de mänskliga rättigheterna. Venedigkommissionen har också framfört kritik om formerna för hur lagstiftningen om Konstitutionsdomstolen beslutades. EU-kommissionen säger i sina rekommendationer att det finns ett systematiskt hot mot rättsstaten i Polen.

I december 2016 löpte förordnandet för Konstitutionsdomstolens ordförande ut. Den nya ordföranden tillät samtliga av de fem domare som utsågs ett år tidigare att ta plats i domstolen. I samband med att den tidigare ordföranden lämnade domstolen rekommenderade EU-kommissionen Polen att inte tillsätta någon ny ordförande förrän krisen hade lösts.

Polen har under 2016 infört lagar som ökat justitieministerns inflytande över rättssystemet. Riksåklagarämbetet har slagits samman med justitieministerposten, och har fått rätt att initiera, avbryta och ändra inriktning på brottsutredningar. Förändringen har kritiserats för att leda till större politisk makt över rättsväsendet. Justitieministeriet har också aviserat en kommande reform av domstolsväsendet som på förhand har kritiserats av företrädare för domarkåren för att påverka domstolarnas oberoende.

Efter kommunismens fall år 1989 har Polen gjort stora framsteg i arbetet mot korruption, bland annat inom polis- och rättsväsendet, och har gradvis klättrat mot bättre placeringar i *Transparency International's* index över upplevd korruption, till plats 29 av 176 år 2016. Efter regeringsskiftet år 2015 har Polen kritiserats av *Transparency International* för tillsättningar i statsförvaltningen och i statligt ägda bolag av personer som står regeringspartiet nära.

I början av 2016 infördes en ny lag om övervakning. Venedigkommissionen har välkomnat att övervakningen i Polen regleras mer, vilket också landets konstitutionsdomstol har efterfrågat. Venedigkommissionen har samtidigt kritiserat Polen för att ge polisen och andra övervakande myndigheter långtgående befogenheter att genomföra avlyssning och övervakning utan att de mänskliga rättigheterna fullt ut beaktas. Under sommaren 2016 infördes en ny lag om antiterrorism som också har kritiserats för att ge för svepande befogenheter till rättsvårdande institutioner utifrån otydliga definitioner i lagen.

Gällande äganderätten infördes en lag om markägande i april 2016 med motiveringen att stimulera ett småskaligt jordbruk. Lagen ger staten

förköpsrätt vid all försäljning av mark som är registrerad som jordbruksmark, definierar kriterier för hur stora jordbruksfastigheter får vara och innehåller regler om att köpare ska ha för avsikt att själva bruka marken. Lagen har kritiserats för att urholka äganderätten, försvåra marköverlåtelser och belåning av jordbruksmark samt leda till låga markpriser.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Polen är en parlamentarisk demokrati med ett parlament med två kammare, en regering som tillsätts baserat på stöd i underhuset och ett presidentämbete som utses i separata val. Parlamentet består av det mer inflytelserika underhuset (*sejmen*) med 460 ledamöter och överhuset (*senaten*) med 100 ledamöter. Det finns i Polen ett betydande lokalt självstyre. Landets president är statschef och kan lägga in veto mot nya lagar, ta initiativ till nya lagar och kan utöva viss makt i samband med godkännande av utnämningar och inom utrikespolitiken. Regeringen leds av en premiärminister vars position baseras på stöd i underhuset. Under 2015 ägde såväl presidentval som parlamentsval rum i Polen. Partiet Lag och rättvisa, som leds av Jaroslaw Kaczynski, vann både presidentposten åt partiets kandidat Andrzej Duda och fick egen majoritet i parlamentet.

Polen har ett välfungerande valsystem och makten skiftar mellan olika partier både på nationell och lokal nivå. Förtroendet för den politiska makten är dock lågt, vilket återspeglas i valdeltagandet som var 51 procent i parlamentsvalet 2015. Varje politiskt parti måste få minst fem procent av rösterna för att passera spärren till parlamentet; för valförbund ligger spärren på åtta procent. Etniska minoriteters partier undantas dock och den tyska minoriteten har representerats av minst en ledamot sedan 1991. Enligt vallagen måste kvinnor utgöra minst 35 procent av kandidaterna på alla valsedlar för varje parti. Efter valet 2015 finns det 125 kvinnliga ledamöter i *sejmen* vilket motsvarar 27 procent och innebär en viss ökning. Av senatens 100 ledamöter är 14 kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Det finns i Polen omkring 70 000 civilsamhällesorganisationer, av vilka de flesta är aktiva inom idrott, utbildning och kultur. Var femte polack uppges vara engagerad som volontär i minst en organisation.

Polen har många civilsamhällesorganisationer som arbetar med rättighetsfrågor. Dessa kan verka fritt och många deltar i samhällsdebatten, inte minst i debatten om de omdiskuterade förvecklingarna runt landets konstitutionsdomstol och ett medborgarinitiativ om förbud mot abort. Den största demonstrationen i Warszawa i samband med krisen runt Konstitutionsdomstolen, som organiserades i maj 2016 av Kommittén till försvaret av demokratin, samlade uppskattningsvis 240 000 deltagare. I början av hösten 2016 organiserade ett antal kvinnorrättsorganisationer så kallade svarta demonstrationer i flera polska städer med uppskattningsvis 100 000 deltagare i protest mot medborgarinitiativet om abortförbud.

Det förekommer rapporter om våld och hot mot vissa civilsamhällesorganisationer, ett problem som uppges ha förvärrats sedan vååret 2015. Exempelvis har det förekommit attacker mot kontoret för organisationer som arbetar med HBTQ-rättigheter. Polska föreningen för lagen om antidiskriminering har skapat ett stödprogram för aktivister som upplever sig hotade, och föreningen uppskattar att omkring tre aktivister eller organisationer per månad anmäler våld eller hot.

Efter maktskiftet 2015 tillsattes en regeringssamordnare för att stärka den sociala dialogen i Polen. Presidenten har också inrättat ett Nationellt utvecklingsråd som består av cirka 100 experter, varav många från civilsamhället. Vissa organisationer menar att intresset för dialog från regeringshåll är begränsat och att konsultationer med civilsamhället inför beslut av regeringen eller parlamentet bara sker godtyckligt från fall till fall.

I november 2016 aviserade Polens premiärminister att regeringen avsåg att presentera ett lagförslag om att införa ett center för civilsamhället, som väntas få ansvar för att samordna offentlig och EU-finansiering till civilsamhällesorganisationer. Flera organisationer har varnat för att ett sådant upplägg kan innebära en större statlig styrning av landets civilsamhällesorganisationer.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter kritiserade Polen i en rapport från 2016 för att Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheters definition av tortyr inte fullt ut återspeglas i polsk lagstiftning.

Överbeläggning på fängelser och långa häktningstider i väntan på rättegångar uppges länge ha varit problem inom rättsväsendet, men det finns rapporter om att situationen inom dessa områden har förbättrats. Fortfarande rapporteras problem med för långa väntetider på domar. Det förekommer också kritik om de intagnas situation, bland annat i FN:s periodiska granskning av läget för de mänskliga rättigheterna i Polen. Utöver trånga celler lyfts frågor fram som kvaliteten på maten, tillgången till frisk luft och utevistelser, för varmt eller kallt i cellerna, brist på tillgång till sjukvård och att det skulle vara svårt för intagna med funktionsnedsättningar att kunna duscha utan att få hjälp av medfångar.

Europadomstolen fann att Polen gjort sig skyldig till överträdelser av Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna i 19 fall under 2015. De flesta av de fastslagna kränkningarna inträffade i samband med behandlingen av frihetsberövade.

Dödsstraff

Dödsstraff är sedan 1998 avskaffat i Polen; den sista avrättningen ägde rum 1988.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Det finns inga kända uppgifter om att godtyckliga frihetsberövanden skulle ha förekommit i Polen.

Rättssäkerhet

Långa häktningstider i väntan på rättegångar uppges länge ha varit problem, liksom långa väntetider på domar. Detta har tagits upp i FN:s universella granskningsmekanism över läget för de mänskliga rättigheterna i Polen. Det finns rapporter om ett antal genomförda åtgärder och att situationen delvis har förbättrats.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har kritiserat en nystiftad antiterrorismlag för att vara alltför oprecis i sina definitioner vilket kan öppna för godtycklig tillämpning av lagen.

Straffrihet

Det finns inga tecken på att straffrihet skulle vara ett omfattande problem i Polen. Ett uppmärksammat fall av benådande rörde en tidigare chef för statens antikorrupsionsbyrå som dömts i första instans för maktmissbruk

och då förbjöds att inneha offentlig ställning under tio år. I slutet av 2015 benådades han av presidenten, innan överklagandeprocessen var fullbordad, och han utnämndes till samordnare av säkerhetstjänsterna med ministers ställning.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Polen kommer på plats 47 av 180 i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex för 2016, en försämring med 29 placeringar från 2015. Orsaken som anförts till den försämrade placeringen är ny lagstiftning om statliga medier från 2016 som bland annat har gett regeringen möjligheten att byta ut cheferna för landets statliga medier. Chefsbyten under 2016 har följts av uppsägningar av vissa journalister från de statliga medierna. En ny och mer omfattande medielag har aviserats. Europarådet har kritiserat Polen för inriktningen i mediepolitiken och har uttalat att det är felaktigt att placera statlig TV och radio under regeringens kontroll och att detta strider mot Europarådets standarder för mediefrihet.

Vid sidan av de statliga medierna finns ett stort utbud av privata tidningar och radio- och TV-stationer som står för en större del av mediekonsumtionen än de statliga aktörerna. Det samlade medielandskapet visar en bred mångfald av aktörer och perspektiv.

I december 2016 föreslog parlamentets talman striktare regler för journalisters tillgång till parlamentet. Förslaget följdes av protester och en kris som huvudsakligen utspelades mellan regeringspartiet och två oppositionspartier. Förslaget drogs tillbaka.

Polen har en lag som kriminaliserar ärekränkning, vilket kan ge upp till ett års fängelse. Europarådet har kritiserat Polen för detta och uppmanat landet att avkriminalisera ärekränkning.

Det pågår arbete med en lag som bland annat väntas göra det olagligt att förminska nazisternas och Tysklands ansvar för vad som hände under Andra världskriget. Lagförslaget har bland annat kritiserats för att göra det svårt att bedriva ett vetenskapligt arbete om vad som hände under kriget.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har kritiserat Polen för att landets underrättelsetjänster och rättsväsende har långtgående befogenheter att

övervaka och samla in data på internet. Andelen polacker som använder internet uppgår till omkring 70 procent.

Det är möjligt att ansöka om att ta del av offentliga handlingar hos polska myndigheter och att överklaga avslagna ansökningar till domstol.

Mötes- och föreningsfrihet

Det finns inga kända problem i Polen när det kommer till mötes- och föreningsfrihet.

Under slutet av 2016 antogs ändringar i lagen om demonstrationer, som bland annat föreskrev att återkommande demonstrationer skulle ha förtur framför andra ansökningar om demonstrationstillstånd. Presidenten valde att inte underteckna lagen utan att hänskjuta den till Konstitutionsdomstolen för att granskas. Europarådet har kritiserat lagen.

Religions- och övertygelsefrihet

Det råder religionsfrihet i Polen. Den katolska kyrkan har en stark ställning och omkring 90 procent av alla polacker betraktar sig som katoliker. Kyrkan i Polen är värdekonserverativ och slår vakt om traditionella familjevärderingar. I Polen kan föräldrar välja att undanta sina barn från sexualundervisning i skolorna. Kyrkan hamnar ofta i konflikt med civilsamhällesorganisationer som engagerar sig i rättighetsfrågor, vilket exempelvis visade sig vid demonstrationerna under hösten 2016 mot ett medborgarinitiativ om abortförbud.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Polen har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner. Arbetslösheten har under 2016 rört sig mot för Polen historiskt låga nivåer på omkring sju procent. Möjligheterna att hitta ett arbete är goda, men lönenivåerna för vissa typer av arbeten kan vara svåra att försörja sig på. Genomsnittslöner i Polen ligger på motsvarande cirka 9 000 kronor. Minimilöner har höjts efter att den nya regeringen tillträdde under hösten 2015 och ligger nu på cirka 4 500 kronor per månad. Det är inte ovanligt att man har två arbeten för att få ekonomin att gå ihop. Det låga löneläget till trots har fattigdomen i Polen minskat betydligt under de senaste tio åren, och andelen medborgare som riskerar fattigdom ligger på EU-genomsnittet.

Det är möjligt men ovanligt med deltidarbete i Polen, mycket på grund av att låga lönenivåer inte ger tillräckligt stora marginaler för att det ska vara möjligt att gå ned i tid. Kvinnor som har återvänt efter en föräldraledighet har rätt att arbeta deltid, och kan då inte bli uppsagda.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Polen har en allmän sjukvård. Många får tillgång till sjukvård genom sjukförsäkringar från sina arbetsplatser. Det finns privata sjukvårdsalternativ som de med privata sjukförsäkringar ofta använder sig av. Sedan 2016 finansierar staten de vanligaste läkemedlen för polacker över 75 år.

Det europeiska hälsoindexet har indikerat en viss förbättring av Polens sjukvård. Rapporten pekar dock på problem inom många områden inom sjukvården, särskilt långa väntetider för att få behandling och att vissa kan ha svårt att få tillgång till vård och läkemedel. Enligt ordförande för Polens högsta medicinska råd råder det brist på läkare, sjuksköterskor och tillräcklig finansiering.

Polen spenderar 6,4 procent av BNP på sjukvård, vilket är en lägre andel än tidigare och under OECD-genomsnittet. Den förväntade medellivslängden i landet är 77 år (något högre för kvinnor och något lägre för män), vilket är tre år under OECD-genomsnittet. Miljöproblem bidrar till att förkorta medellivslängden.

Rätten till utbildning

Enligt statistik från Polens statistikmyndighet (GUS) förekommer det vissa utbildningsklyftor mellan elever från landsbygden och städerna. Andelen barn i storstäder som går i förskola är över 90 procent, medan andelen på landsbygden är cirka 60 procent. Elever i storstäder tenderar att prestera bättre än elever från landsbygden vid nationella prov. Störst är skillnaderna i engelska och matematik.

Utbildningssystemet i Polen har gott anseende och landets elever presterar över OECD-genomsnittet i PISA-undersökningarna i såväl matematik, naturvetenskap som språklig förmåga.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

I UNDP:s index för mänsklig utveckling år 2015 återfinns Polen på plats 36, vilket är en förbättring från plats 41 år 2010. Ett nytt barnbidrag som

infördes under 2016 har bidragit till att minska risken för fattigdom bland barnfamiljer. Regeringen har initierat ett program för att öka utbudet av billiga boenden. Problem med bostadsbrist i Polen har bland annat lyfts fram i FN:s rapport från 2015 under konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Generellt låga lönenivåer i landet begränsar många polackers köpkraft. En begynnande brist på arbetskraft i kombination med en växande ekonomi bidrar till ett tryck uppåt på lönerna som väntas öka snabbare under kommande år.

Polen har en åldrande befolkning och antalet äldre väntas växa under kommande år. Det väntas sätta press på pensionssystemet och vissa grupper av pensionärer, särskilt kvinnor som inte har förvärvsarbetat eller som har utnyttjat den lägre pensionsåldern för kvinnor, kan stå inför besvärliga ekonomiska förhållanden under sin ålderdom.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Polen har en lag som förbjuder diskriminering, dock skyddar lagen inte mot könsdiskriminering inom utbildning, respektive inom hälso- och sjukvård. Det finns civilsamhällesorganisationer som kritiserar Polen för att landet gör för lite för att ge kvinnor samma möjligheter som män, att det finns för stora lönegap och att många kvinnor har svårt att komma tillbaka till arbetsmarknaden efter att de fått barn. Orsaker som ofta nämns för detta är en kombination av traditionella familjevärderingar och rent ekonomiska och logistiska faktorer. Polen ratificerade Europarådets konvention om våld mot kvinnor med en förklaring om att konventionen ska tillämpas i enlighet med Polens konstitution. Konventionen anses delvis kontroversiell, bland annat på grund av dess definition av genus som en social konstruktion. Företrädare för det polska regeringspartiet meddelade under hösten 2016 att man av det skälet övervägde att lämna konventionen, något som regeringen sedermera dementerade.

Under 2016 var abortfrågan politiskt aktuell i Polen. Ett medborgarinitiativ som föreslog ett förbud mot aborter samlade in omkring en halv miljon namnunderskrifter, och under samma period samlade ett annat medborgarinitiativ som föreslog liberaliseringar av abortlagstiftningen

omkring en kvarts miljon underskrifter. Båda medborgarinitiativen togs upp av parlamentet utifrån det polska systemet att förslag som samlar minst 100 000 namnunderskrifter inom tre månader måste behandlas. Förslaget om liberaliseringar avslogs först och efter omfattande demonstrationer, de så kallade svarta protesterna, avslog parlamentet även medborgarinitiativet om abortförbud.

Det finns inte någon entydig bild av förekomsten av våld mot kvinnor. Enligt en rapport från EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) från år 2014 hade Polen den lägsta förekomsten av våld mot kvinnor inom EU. Rapporten har kommenterats med att det är vanligt att polska kvinnor inte anmäler händelser, att det skulle ha förekommit fall då kvinnor som försökt att anmäla våld i hemmet inte fått ett korrekt bemötande och att händelsen setts som en konflikt inom familjen. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter uttryckte år 2016 oro över det höga antal kvinnliga offer för våld i hemmet och menade att skyddsmekanismerna i Polen var otillräckliga. Enligt polisens statistik utsattes 97 000 personer för våld i hemmet under 2015, varav 70 000 var kvinnor. Enligt Institutet för rättsskipning dödas varje vecka tre kvinnor genom våld i hemmet. Det finns en lag om våld i hemmet som bland annat föreskriver att varje kommun ska inrätta en särskild arbetsgrupp för att förebygga våld i hemmet.

Enligt siffror från OECD är andelen kvinnor som arbetar cirka 60 procent, vilket ligger strax under OECD-genomsnittet. Kvinnor har oftare en högskoleutbildning än män och dominerar vård- och utbildningssektorn. Bristande utbud av äldreomsorg och barnomsorg för småbarn är en viktig förklaringsfaktor för att inte fler kvinnor deltar på arbetsmarknaden. Många kvinnor stannar hemma med sina barn under flera år och kan därefter ha svårt att återvända till arbetsmarknaden. Det är också vanligt att kvinnor i femtioårsåldern lämnar sina arbeten för att på heltid ta hand om gamla föräldrar. De generellt låga lönenivåerna påverkar också andelen arbetande kvinnor. I många landsbygdsområden kan det krävas lång pendlingstid för att ta sig till ett arbete och mervärdet av att arbeta för de kvinnor som tillhör lågavlönade yrkesgrupper kan uppfattas som alltför lågt. Samtidigt finns det exempel på kvinnor som har uppnått höga positioner i Polen, däribland premiärministrarna Kopacz (2014-15) och Szydło (2015-) och flera framgångsrika ledare inom affärsvärlden.

Löneskillnaderna mellan män och kvinnor har minskat sedan Polens EU-inträde enligt statistik från Eurostat. År 2014 angavs löneskillnaderna till 6,4 procent. Denna relativt låga löneskillnad har kommenterats med att det huvudsakligen är kvinnor som har potential att få en någorlunda hög lön som deltar på arbetsmarknaden och därmed syns i statistiken, och att kvinnor med sämre förutsättningar i större utsträckning stannar hemma. Världsbanken har angett siffror för löneskillnader på cirka 15 procent när andra faktorer än könstillhörighet vägs in. Enligt OECD ligger lönegapet på 10 procent, vilket ligger under OECD-snittet på 16 procent.

Barnets rättigheter

Det råder skolplikt i Polen och barnaga är förbjudet. FN:s kommitté för barnets rättigheter tar i sin rapport från 2015 upp att det fortfarande förekommer kroppsbesträffningar inom skolväsendet och Polen uppmanas till åtgärder för att komma tillrätta med detta. Enligt polisens statistik över våld i hemmet för 2015 fanns 17 000 barn bland offren, av sammanlagt 97 000 rapporterade fall.

Polens reservationer till Barnkonventionen inkluderar förbehåll rörande bevarandet av ”polska traditioner” samt föräldrars rätt att bestämma och gäller artiklarna 12-16 i Barnkonventionen. Dessa artiklar behandlar bland annat barnets rätt till tankefrihet, yttrandefrihet och religionsfrihet.

Barnfattigdomen i Polen har minskat succesivt under flera år, en positiv utveckling som accelererade mycket drastiskt efter att ett nytt och för polska förhållanden högt barnbidrag infördes under 2016.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Den polska lagen mot diskriminering skyddar nationella och etniska minoriteter mot diskriminering inom arbetsliv, utbildning, hälso- och sjukvård, och handel med varor, tjänster och bostäder. Brott på grund av etnicitet, ras, nationalitet, ateism eller religion definieras som hatbrott.

Enligt civilsamhällesorganisationer har antalet rapporterade hatbrott ökat sedan valåret 2015. Samtidigt visar polisens statistik inte på någon ökning. Det har också förekommit hatattacker som riktat sig mot den muslimska minoriteten, exempelvis mot ett kulturcentrum, och den politiska debatten

anses ha hårdnat vilket vissa bedömer ha lett till ett större utrymme för hatfyllda utspel.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har kritiserat Polen för att Rådet för förebyggande av rasdiskriminering, främlingsfientlighet och liknande intolerans avvecklades under 2016 utan att ansvaret för frågorna flyttades till någon annan institution.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

HBtQ-personer skyddas inte explicit av lagen mot hatbrott och det saknas officiell statistik över hatbrott riktade mot grupper som inte täcks av lagen. Civilsamhällesorganisationen Kampanjen mot homofobi uppskattar dock att HBtQ-personer löper upp till dubbelt så hög risk att skadas av våld som andra personer. Lagen om antidiskriminering skyddar inte heller HBtQ-personer mot diskriminering inom utbildning, hälso- och sjukvård eller handel med varor, tjänster och bostäder.

Äktenskap kan enligt polsk lag endast ingås mellan en man och en kvinna. För HBtQ-personer finns det ingen möjlighet att gifta sig eller registrera ett partnerskap. Polen har också en skrivning i sitt anslutningsfördrag till EU som innebär att man inte behöver erkänna partnerskap mellan två personer av samma kön som ingåtts mellan EU-medborgare i andra medlemsländer. För barn födda av samkönade par finns det ingen möjlighet att registrera båda föräldrarna på personbeviset. Vid adoptioner är det inte möjligt att registrera två samkönade föräldrar. Polen uppges också sakna tillräckliga procedurer för att könsbestämma transsexuella personer.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Polen tar endast emot ett begränsat antal flyktingar per år och utnyttjandet av landets mottagningskapacitet är lågt. Antalet asylsökanden per år varierar mellan 6 000 – 15 000 personer. År 2015 beviljades 348 personer flyktingstatus, varav 203 personer från Syrien. I januari 2016 uppgavs sammanlagt 1 359 personer ha flyktingstatus i Polen, det dominerande ursprungslandet är Ryssland.

Antalet migrantarbetare, främst från Ukraina, som under längre eller kortare perioder arbetar i Polen, brukar uppskattas till en miljon personer eller fler. Migrantarbetarna anlitas ofta inom de branscher där löneläget är lågt och med hög arbetsbelastning, exempelvis inom byggsektorn och jordbruket.

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter uppmärksammade under 2016 att det är vanligt att asylsökande sätts under övervakning, och att det saknas system för att identifiera skyddsbehövande vid gränsövergången vid Terespol.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen om antidiskriminering skyddar inte personer med funktionsnedsättningar mot hatbrott eller mot diskriminering inom utbildning, hälso- och sjukvård eller handel med varor, tjänster och bostäder.

Arbetsgivare i Polen är skyldiga att vidta rimliga anpassningsåtgärder för medarbetare med funktionshinder. Regeringens statistik över andelen yrkesverksamma personer med funktionsnedsättning från år 2014 visar att sysselsättningsgraden låg på cirka 20 procent.

Personer med utvecklingsstörning eller psykiska funktionsnedsättningar måste ansöka hos domstol om tillstånd att gifta sig, varpå en domare utreder om personen kan utgöra en fara för framtida barn eller i äktenskapet.

Personer med funktionshinder kan få hjälp med att genomföra sin röstning. Obegränsad rättslig handlingsförmåga är dock en förutsättning för att få rösta, vilket gör att personer med vissa utvecklingsstörningar eller psykiska störningar saknar rösträtt.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1977. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1991 respektive år 2014.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1977. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1968

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1980. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1989. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2005.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2005.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2012.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* signerades år 2003.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1991.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2001.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1993.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 2000.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2009.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2015.

Europarådets straffrättsliga konvention om korruption, *Criminal Law Convention on Corruption*, ratificerades år 2002.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Europeiska kommissionen för en så kallad strukturerad rättsstatsdialog med Polen. Dialogen inleddes till följd av krisen kring Konstitutionsdomstolen.

Venedigkommissionen, som är en del av Europarådet, gör en fortlöpande granskning av bland annat lagarna om Konstitutionsdomstolen. Europarådet har även granskat lagarna om statliga medier, övervakning, antiterrorism och sammanslagningen av riksåklagarämbetet och justitieministerposten.

Sverige har nära kontakter med civilsamhällesorganisationer i Polen, bland annat sådana som arbetar för kvinnors och HBTQ-personers rättigheter. I den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige Polen rekommendationer om framförallt barns och HBTQ-personers rättigheter samt tillgång till laglig och säker abort.

I den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige rekommendationer till Polen som berörde barnets och kvinnors rättigheter. Bland annat rekommenderades Polen att undersöka hur den byråkratiska processen innan abort kan inledas i ett så tidigt skede som möjligt.